

nyosságnak szerves része minden magyar tudományos érték, bárhol élnek is azok a magyar kutatók, akik ezeket az eredményeket elérték. Az Elnöki Bizottság tíz évvel ezelőtt éppen azért jött létre, az volt az egyik legfőbb törekvése, hogy létrehozza és segítse a magyar tudományosság egységét, szerveztségét. Mára már bebizonyosodott, hogy a határon túli magyar tudományosság olyan funkciókat tud betölteni, olyan értékeket tud teremteni, amelyeket rajta kívül senki más nem teremthet. Kettős kötődése folytán – optimális esetben – példaértékű eredmények forrása lehet.

Görömbei András kiemelte: az egyes kisebbségi magyar régiók tudományos feladatai és lehetőségei egymáséitól is jelentősen különböznek, tehát nem lehetséges egyetlen modellt alkalmazása a magyarországi támogatáspolitikában, hiszen hiányzik az eredmények egységes értékelésének a lehetősége is. Ugyanakkor ma már egyre többen látjuk azt, hogy a kezdeti lendület

után a kisebbségi magyar tudományosság megtorpant, saját adottságai-lehetőségei alatt termel.

Ugyancsak egyre többen képviselik azt a nézetet, mely szerint létre kell hozni – országonként külön-külön – a határon túli régiók tudományos tanácsait, amelyek felelősséget vállalnak az adott régió tudományosságának alapvető tényezőiért. Tehát mindenképpen korszerűsíteni kell a határon túli magyar tudományosság működését. A lendvai rendezvényen körvonalazódtak a célkitűzések, az alapelvek és a feladatok, megfogalmazódtak egy korszerű határon túli magyar tudományos nemzetstratégia legfontosabb elemei. A mai kihívásokkal sikeresen szembesülő határon túli magyar tudományos nemzetstratégia mielőbbi részletes kimunkálása és megvalósítása – ez a lendvai tanácskozás legfőbb konklúziója – immár halasztást nem tűrő összmagyar érdek.

Süli-Zakar István

Észak-Alföld

Szerk.: Baranyi Béla. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2008. (Kárpát-medence régiói, 8. kötet. – Sorozatszerk.: Horváth Gyula) 516 lap

Az *Észak-Alföld* című könyv, a *Kárpát-medence régiói* című (sorozatszerk.: Horváth Gyula) monográfiatorozat legújabb kötete a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja kiadásában és gondozásában, az MTA RKK és a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma közötti együttműködési megállapodáshoz is kapcsolódva, az MTA RKK Debreceni Osztályán készült Baranyi Béla szerkesztésében. A közös szerzőgárda közreműködésével született munka első-

ként elemzi monografikus jelleggel az Észak-alföldi régió rendszerváltást követő területi, gazdasági, társadalmi folyamatait és azok várható tendenciáit. A napjaink regionalizációs folyamatai során létrehozott Kárpát-medencei régiók részben követik a történelmileg kialakult tradicionális régiók területi határait, egyszersmind alkalmazkodnak az új követelményekhez.

A *Kárpát-medence régiói* című nagyszabású monográfiatorozat döntően a történelmi Magyarországot magában foglaló

14 régió jelenlegi helyzetét, térbeli folyamatait vizsgálja történeti összefüggésekbe ágyazva. Az európai uniós tagság távlatos eredménye lehet ugyanis a Kárpát-medence évszázadok során formálódott integrációs kapcsolatainak modern formában történő újraszerveződése, amelyhez a térség földrajzi fekvése, történelmi múltja és az integrációra való igénye kellő alapot szolgáltat. A Kárpát-medence gazdasági tereinek fejlődésében az 1990-es évtizedben lezajlott politikai változások és gazdasági átalakulások ellentmondásos folyamatokat váltottak ki. Az európai uniós tagság távlatos eredménye a Kárpát-medence évszázadok során formálódott integrációs kapcsolatainak modern formában történő újraszerveződése lehet. A sorozat ehhez a szoros szellemi együttműködéshez nyújt segítséget.

A monográfiatorozat nyolcadik köteteként ezúttal a hét magyarországi régió egyikét, az Észak-Alföldet bemutató legújabb könyv az MTA RKK Debreceni Osztálya és a Debreceni Egyetem kutatóiból verbuválódott népes szerzőgárda közreműködésével, tapasztalt és tehetséges fiatal kutatók részvételével született. A Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyét, 27 kistérséget és 389 települést magában foglaló régió az ország második legnagyobb területű és népességű tervezési-statisztikai régiója, központja pedig a vidéki Magyarország legnépesebb, a „Tiszántúl fővárosának” is nevezett, makroregionális szerepkörű centruma, Debrecen. A kiterjedt, három országgal is határos, természeti adottságait tekintve gazdag és változatos, jelentős gazdasági potenciállal rendelkező, hosszú történelmi múltra visszatekintő, sajátos alföldi régiónak a bemutatásakor a monográfia készítői arra törekedtek, hogy az érdeklődők minél sokoldalúbban ismerhessék meg Magyarországnak – közelebbről pedig az Alföld ter-

mészetföldrajzi nagytájának – ezt a kiterjedt térségét, annak lebilincselően szép természeti, táji adottságait, történelmi eseményekben és emlékekben gazdag múltját, idegenforgalmi nevezetességeit, turisztikai látványosságait, egyszersmind a terület- és településfejlesztés sajátosságait és dilemmáit.

Az első fejezet a „régiónk Európájába” illeszti a három megyéből álló Észak-Alföldet. Az európai és hazai regionalizmus kialakulásával felvezetett fejezet bemutatja a területi politika regionális és lokális szintjeit, azok tervezési, döntési, igazgatási felépítését. Az Észak-alföldi régió általános jellemzőinek ismertetésén túl bemutatja annak helyzetét az európai térben.

A második fejezet a térség regionális fejlődését ábrázolja a betelepüléstől napjainkig. Az Észak-Alföld rögös utat járt be őseinknek a Kárpát-medencébe érkezésétől. Hol az elemekkel, hol a rendszeresen megjelenő hódítókkal kellett megküzdeni az itt élőknek, ami sajátos identitást kölcsönzött az alföldi embernek. Az idegen hódítókkal való majd állandó hadakozás és az elemi életkörülményeket, valamint a fejlődést biztosítani szolgáló emberfeletti környezet-átalakító munka megkeményítette, egységbe forrasztotta régiót. A szocializmus egy több mint ezer éves regionális fejlődést szakított meg, amelyet csak nagy nehézségek árán lehet újjáéleszteni, a modern igények szerint megszervezni.

A harmadik fejezet a régió természeti potenciáljáról, a természeti és épített környezetről nyújt keresztmetszetet. Átfogóan ábrázolja a három megye természeti környezetének sajátosságait, értékeit, a hasznosíthatóság és védelem lehetőségeit, feladatait. Kiemelten foglalkozik a régiót leginkább meghatározó környezeti elemekkel, mint a levegő, a víz és a termőföld. Elemzi a környezet állapotát veszélyeztető hatáso-

kat – különösen szennyező ipari tevékenység nem lévén – elsősorban a közlekedés levegőtisztaságra gyakorolt hatását, valamint a hulladékkezelés problémáit. Egy térség környezeti állapotának jellemzésénél meghatározó a komplex képalkotáshoz az épített környezet állapotának bemutatása és védelmének helyzete.

A népességi és munkaerő-piaci helyzetképet, valamint a humán szféra jellegzetességeit a negyedik és hetedik fejezetek tárgyalják. A szerzők mélyrehatóan mutatják be a demográfiai sajátosságokat, a migráció folyamatait, a nemzetiségi összetételt, valamint ezek szerepét a munkaerő-piaci és társadalmi feszültségek kialakulásában. A humán szféra szolgáltatásai című rész összképet nyújt a társadalom felépítéséről, működéséről, az emberi kapcsolatok sajátos, a régióra jellemző folyamatairól. A szerzők feldolgozták a társadalom változását befolyásoló aktuális folyamatokat, amelyek egyrészt a globális tendenciákat követik, másrészt a tradíciók, az intézményrendszer, a társadalmi jólét, és a lakosság kultúrája határoznak meg.

A szerzők a témakör jelentőségének megfelelő nagy terjedelmű ötödik fejezetben tárgyalják a régió gazdasági szerkezetét, a domináns iparágakat, a tradicionális és az újonnan betelepülő ágazatok területi elhelyezkedését, a foglalkoztatottságra és a gazdasági növekedésre gyakorolt hatását. Az Észak-alföldi régió gazdaságában az eltelt másfél évtizedben a változatosságot hozó külföldi tőke ellenére, alapvetően domináns maradt a mezőgazdasági jelleg, ami a régió kiváló adottságainak köszönhető és meghatározza a kapcsolódó iparágakat is. Érezhető pozíciónövekedést jelentett a keleti országrész közlekedési elérhetőségének javulása az autópálya-hálózatba való bekapcsolódás révén, viszont a vasút elmaradó rekonstrukciója és fejlesztésének hiánya

erősen hátráltatja a logisztika területén rejlő lehetőségek kihasználását.

A régió bevételeinek jelentős részét adó turizmus töretlen fejlődési pályát produkál az Észak-alföldi régióban, szolgáltatásait a külföldi látogatók mellett egyre nagyobb arányban fedezi fel a hazai közönség. Fontosságát az is igazolja, hogy a szerzők külön fejezetet szenteltek a bemutatására. E térség nem a nagy attrakciók hazája, itt a rekreációra, gyógyulásra ideális környezet; a gondozott, művelt vidék; a kis szépségek jelentik a vonzerőt.

A monográfia nagy hangsúlyt fektet az Észak-Alföld társadalmának jövőjét nagy távlatokra meghatározó felsőoktatás kiemelt szerepének hangsúlyozására. A régió innovációs vezető szerepét korábban és ma is ellátó Debreceni Egyetem az ország egyik legjelentősebb és legszélesebb spektrumú kutatóbázisa. A Debrecen fejlesztési pólus program tengelyét is a kutatás-fejlesztés és az innováció határozza meg, amely húzó erejével a régió gazdaságának dinamikáját, termelékenységét hosszú időre meghatározhatja.

Külön fejezetet foglalkozik a régió településállományával, településhálózatával és térszerkezeti sajátosságával, abból kiindulva, hogy talán az Észak-alföldi régió őrizte meg leginkább az Alföld nagytáj összes településföldrajzi sajátosságát, ami megmutatkozik a településszerkezetekben, a településhálózatban, valamint a tanyák, falvak és városok hierarchikus felépítésében egyaránt. A régió további sajátossága mutatkozik meg abban is, hogy a mai Magyarország – mint a Kárpát-medence centrális fekvésű területe – ezer szállal kötődik a háttérmentiséghez és a határon átnyúló kapcsolatokhoz. A Schengen-folyamat eredményeként előállott helyzet nyomán az ország korábbi perifériális térsége a jövőben a nagyrégió kiemelt transzfzerszerepet betöl-

tő vidéke lehet, főleg ami a formálódó magyar–román belső határok menti együttműködést illeti. A régió továbbra is külső határának tekinthető magyar–ukrán határtérség kapcsolatrendszere azonban még hosszú ideig sajátos vonásokat mutat fel a jövőben is.

Az 1990-es évek elején lezajlott kelet-közép-európai rendszerváltó folyamatok eredményeként a területi kutatások is új kihívással néztek szembe. A korábbi térségi szintek átalakultak, illetve újak jöttek létre. A régió fejlesztési irányainak kijelölésénél nagy felelősség terheli a kutatókat, politikusokat, hiszen rajtuk múlik egy térség jövője. E kötet szerzői érezték e felelősség súlyát és szakemberekként törekedtek komplex képet nyújtani, segítve ezzel a döntéshozókat a sikert hozó stratégia kiválasztásában, mint ahogy azt a könyv zárófejezete is bizonyítja.

Össességében a tetszetős kiállítású, olvasmányos monográfia elsősorban tudományos jellegű feldolgozás, ám ezzel együtt is teljesült a szerkesztők és szerzők részéről vállalt célkitűzése, hogy a könyv egyszerre elégítsen ki tudományos, szakmai igényeket, egyszerre tegyen eleget gyakorlati szempontú elvárásoknak, egyszerre elégítse ki az érdeklődők szélesebb körének a tájékozódási igényét, s nem utolsó sorban pedig a felsőoktatás oktatási igényeit. Mindent együttvéve nemcsak öncélú tudományos teljesítményről van tehát szó, hanem aktuális kérdések gyakorlati szempontú megközelítéséről. Végül, de nem utolsó sorban a könyv nem elhanyagolható érdeme, hogy minden bizonnyal hozzájárul majd a regionális gondolkodásmód formálásához, valamint a regionális identitás kialakításához és erősítéséhez.

Kulcsár Balázs

A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet a száz esztendeje született Kovács Máté tiszteletére

????????????????????????????????

Vannak személyiségek, akiknek alakja nemhogy fakulna a múlt időben, hanem éppen ellenkezőleg, mind élesebbé, határozottabbá válik, és az utókor azzal szembe-sül, hogy az alkotó és az általa létrehozott életmű, a sok évtizeddel ezelőtt lefektetett elméleti alapok, és az azokra épülő konkrét gyakorlati teendők mennyire időszerűek napjainkban is. Nem valami próféta adottságnak köszönhetően, hanem azért, mert a társadalom és szakterületük mozgásait – korszerű kifejezéssel: trendjeit – behatóan ismerve vontak le időtálló következtetéseket, és jelöltek ki a maguk területén a fejlődés fő vonalaival megegyező irányokat. Ezek közé az emblematisz alkotók közé

tartozik Kovács Máté is. Művelődéspolitikus volt, az elmúlt század legnagyobbjainak egyike, ugyanakkor szűkebb szakterületre, a bibliológia (könyvtartomány) nemzetközileg számon tartott és elismert tudósa. Persze éppen Kovács Máté munkássága is bizonyítja, hogy a kettő szinte elválaszthatatlan egymástól, vagyis csak akkor érhető el valóban kiemelkedő és maradandó szakkutatói teljesítmény, ha az szerves egységet alkot a tágabb művelődési folyamatokkal; illetve a hiteles és a nemzet életét befolyásoló művelődéspolitikának a hazai értékes tradíciók mellett a tudományos eredményekre kell alapozódnia. Kovács Máté életművének legjellemzőbb vonása a szintézisterem-